

STRAŽARSKI VESTNIK

Številka #036 • A.D. MMXXVI • Stražarski vestnik je BREZPLAČEN VESTNIK za vse prave ljubitelje naše Slovenije. Bog z vami!

KO SVETILKA POSTANE NADZORNA TOČKA

Kako se iz navidezno nepovezanih svetilk, kamer in tipal sestavlja omrežje, ki lahko iz naših poti nariše zemljevid zasebnega življenja.

Že dalj časa opazujem, kako se po slovenskem podeželju obcestne luči razraščajo kot plevel. Tudi v moji domači vasi se je občina odločila investirati v javno razsvetljavo ob cesti, po kateri se večinoma sprehajajo le domačini. Kolikor mi je znano, tam še ni bilo prometne ali druge nesreče, povezane s temo. Tudi med prebivalci ni bilo zaznani posebne želje po nočni razsvetljavi. Luči očitno ne postavljajo zato, ker bi jih ljudje zahtevali, temveč zato, ker se je nekdo odločil, da jih moramo imeti.

Na tej točki bi se lahko ustavili in govorili o urbanizaciji podeželja: o dodajanju luči, pločnikov, kolesarskih stez in številnih drugih infrastrukturnih posegih, katerih gradnjo je zaradi majhne frekvence uporabe težko upravičiti. Takšna infrastruktura prinaša visoke stroške izgradnje, vzdrževanja in obratovanja, posega v rodovitno zemljo ter uničuje posebni čar teme in tišine, ki ga premore le podeželje. Namesto njiju dobimo asfalt, svetlobno onesnaženje in večno brenčanje svetilk. Podeželje se spreminja v redko poseljeno predmestje, ne da bi se kdo resno vprašal, ali si njegovi prebivalci tega sploh želijo.

Ilustrativna fotografija.

Toda to ni glavni namen tega članka.

Ker takšne urbanizacije nisem mogel zadovoljivo pojasniti z dejanskimi potrebami prebivalstva, sem začel razmišljati o drugi, precej bolj neprijetni razlagi. Na Zahodu lahko že več let opazujemo počasno, toda vztrajno drsenje proti družbi vseprisotnega nadzora. V Združenih državah Amerike so najbolj očitni primeri kamere podjetja Flock Safety, ki samodejno beležijo registrske tablice, lastnosti vozil, kraj in čas njihovega gibanja. Podobno smer lahko opazujemo v Veliki Britaniji, na Nizozemskem, v Franciji in drugod.

Tudi v Sloveniji ob cestah raste število kamer. Javnosti se vsaka izmed njih

predstavi z ločenim in na videz razumnim pojasnilom. Ena zagotavlja prometno varnost. Druga meri hitrost. Tretja nadzoruje cestninjenje. Četrta spremlja prometne tokove. Peta varuje občinsko premoženje. Nikoli nam ne predstavijo celote. Nikoli nas ne vprašajo, ali želimo živeti v državi, v kateri lahko omrežje kamer rekonstruira naše vsakodnevno gibanje. Vprašajo nas samo, ali nasprotujemo »eni kameri na nevarnem križišču«.

In kdo bi nasprotoval eni kameri?

Ena kamera na križišču naj bi zgolj opazovala promet. Zabeleži, katera vozila so pripeljala, ob kateri uri so prišla in v katero smer so nadaljevala. Če prepozna registrske tablice, posamezno vozilo ni več samo neznana kovinska škatla, temveč sledljiv identifikator. Kamera sicer ne ve nujno, kdo sedi za volanom, vendar ve, da je bilo določeno vozilo ob določeni uri na določenem kraju.

Sama zase je takšna kamera morda res videti nepomembna. Težava nastane, ko je podobna kamera nameščena na naslednjem križišču. In na naslednjem. Ter nato na vseh pomembnejših vstopih in izstopih iz kraja.

Kamera na enem križišču dokumentira en prehod. Kamera na vsakem križišču dokumentira potovanje.

Če sistem zabeleži moje vozilo ob 6.45 na izhodu iz vasi, ob 7.05 na mestni vpadnici in ob 7.12 pred poslovno cono, ni potrebna posebej napredna umetna inteligenca, da ugotovi, kje najverjetneje delam. Če se vozilo vsak delavnik ob približno isti uri vrača po isti poti, sistem že pozna osnovni okvir moje dnevne rutine. Če se ob sredah ustavim na drugi lokaciji, ob petkih obiščem starše, ob nedeljah cerkev in enkrat mesečno določeno zdravstveno ustanovo, se iz navidezno nepomembnih prometnih podatkov začne sestavljati presenetljivo natančna podoba mojega zasebnega življenja.

Kamera mi ni sledila niti en meter. Kljub temu omrežje ve, kje sem bil.

Ko so nadzorovani ključni cestni odseki, ni treba postaviti kamere pred vsako hišo. Dovolj je nadzorovati križišča, mostove, vstopne točke in redke povezave med kraji. Podeželje je za takšen nadzor celo posebej primerno, saj ima veliko vasi le nekaj pomembnih dovoznih cest. Ena kamera na pravem križišču lahko zabeleži skoraj vsak

prihod in odhod. Nekaj strateško postavljenih kamer pa lahko območje spremeni v prostor, iz katerega se z vozilom skoraj ni mogoče umakniti brez digitalne sledi.

Prav zato širjenja obcestne razsvetljave ne morem več obravnavati samo kot vprašanje svetlobe. Ne trdim, da je vsaka svetilka že kamera ali da vsak občinski uradnik sodeluje v nekakšnem skrivnem načrtu. Trdim nekaj bolj stvarnega: drogovi, električni vodi, omarice in komunikacijske povezave ustvarjajo pripravljeno ogrodje, na katero je mogoče pozneje hitro in poceni pritrditi kamere ter druge senzorje. Kar je danes samo svetilka, lahko jutri postane večnamenska nadzorna točka.

To ni znanstvena fantastika. Industrija »pametnih mest« svetilke že odkrito predstavlja kot idealne nosilce kamer, mikrofonov, števecv prometa, okoljskih tipal in naprav za brezžično komunikacijo. Javna infrastruktura, ki smo jo plačali kot razsvetljavo, se lahko s sorazmerno majhno nadgradnjo spremeni v digitalno omrežje za opazovanje prostora.

Normalizacija poteka po korakih. Najprej dobimo luči. Nato kamero na posebej nevarnem križišču. Potem merilnik hitrosti pri šoli. Zatem sistem za nadzor vstopa v mestno središče. Sledi kamera za spremljanje tovornega prometa, nato pametno parkirišče in nazadnje osrednja programska oprema, ki vse te naprave poveže. Vsak korak je predstavljen kot omejen, tehničen in samoumevno koristen. Nasprotnik kamere ni predstavljen kot zagovornik zasebnosti, temveč kot nekdo, ki nasprotuje varnosti otrok, urejenemu prometu ali kaznovanju nevarnih voznikov.

Tako se družba ne privadi samo na kamere. Privadi se tudi na logiko, da mora biti vsako gibanje zabeležljivo, ker bi utegnil posnetek nekoč koristiti pristojnim organom.

Na avtocestah je takšno okolje že postalo vsakdanje. Vozimo skozi sisteme cestninjenja, pod prometnimi portali, mimo kamer in merilnih naprav, ne da bi se več spraševali, kaj posamezna naprava zazna, ali kaj shrani, koliko časa se podatki hranijo, kdo ima dostop do njih in ali jih je mogoče povezati z drugimi evidencami. Kamera je postala del cestne krajine, podobno kot prometni znak ali odbojna

ograja. Prav ta neopaznost je njena največja politična zmaga.

Hkrati se v Sloveniji gradi vse več podatkovnih centrov in druge digitalne infrastrukture, ki omogoča obdelavo in shranjevanje ogromnih količin podatkov. Njihova gradnja sama po sebi ne dokazuje neposredne povezave s cestnimi kamerami. Kaže pa smer razvoja: vse več fizičnega sveta spreminjamo v podatke, vse več podatkov shranjujemo in vse več odločitev prepuščamo avtomatiziranim sistemom.

Največja nevarnost zato ni v eni kameri ali eni svetilki. Nevarnost je v sistemu, ki ga sestavljamo po delih, ne da bi o njem kot celoti kadarkoli zares odločali. O svetilki se razpravlja kot o svetilki, o kameri kot o varnostnem ukrepu, o podatkovnem centru kot o tehnološkem napredku in o programski opremi kot o učinkovitejšem upravljanju. Vsak posamezen del je mogoče zagovarjati. Njihov skupni učinek pa je infrastruktura, ki lahko iz naših vsakdanjih poti sestavi zemljevid našega življenja.

Tako nadzor tudi najlažje nastane. Ne z razglasitvijo totalnega nadzornega sistema in ne z enim samim zakonom, ki bi mu ljudje množično nasprotovali. Nastane s tisoč majhnimi odločitvami, predstavljenimi kot udobje, varnost in napredek.

Namen tega članka je zato, da tudi vi začnete razmišljati o tem, kako daleč smo po tej poti že prišli. Katere kamere stojijo v vaših občinah in koliko o vaši dnevni rutini znajo rekonstruirati? Katere podatke shranjujejo? Kdo ima dostop do njih? Ali se bo sistem, uveden za en namen, pozneje uporabljal še za druge? Predvsem pa: kdo bo nadzoroval omrežje, ki naj bi nadzorovalo nas? (PK)

PRAVILA SO PRAVILA

Ko se je 211 centimetrov resničnosti prijavilo v žensko ligo

WNBA je dolga leta uspešno plesala okoli vprašanja, kaj je ženska. Nato je skozi vrata stopil Enes Kanter Freedom. Ne s filozofsko razpravo, ne z mavričnim priročnikom in ne z diplomom iz študij spola, ampak z 211 centimetri višine, 113 kilogrami teže in enajstimi sezonami izkušenj v ligi NBA.

In se razglasil za žensko.

Štiriinidesetletni nekdanji center, ki je v NBA odigral 748 tekem ter v povprečju dosegal 11,2 točke in 7,8 skoka, je avgusta sporočil, da se prijavlja na nabor WNBA leta 2027. Kmalu zatem se mu je pridružil še nekdanji košarkar Royce White.

Če spol ni biologija, sta obe primerni kandidatki.

Tako pač velevalo pravila osebnega občutka.

Zaplet se je začel, ko je Sophie Cunningham iz Indiane Fever javno povedala nekaj tako skrajnega, da je bilo še pred desetimi leti samoumevno: mlada dekleta ne bi smela biti prisiljena tekrovati z biološkimi moškimi. Zaradi te izjave zdrave pameti je nemudoma postala tarča napadov.

Enes Kanter Freedom, 2018. Foto: Frenchieinportland / Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

Freedom se je odločil, da bo ligi pomagal njeno napredno razmišljanje pripeljati do logičnega konca.

Šestega avgusta je vodstvu WNBA poslal uradno pismo s prijavo na nabor, sklicujoč se na 13. člen kolektivne pogodbe, kjer piše, da lahko v ligi igrajo samo igralke, ki so ženske. Dokument je dolg 409 strani in v njem so zmogli urediti skoraj vse podrobnosti profesionalne košarke, nekako pa jim je zmanjkalo prostora za pojasnilo, kaj pomeni beseda »ženska«.

Freedom je zato mirno sklenil, da pogoje izpolnjuje.

Pravila so pač pravila.

WNBA se je znašla v neprijetnem položaju. Če bi zapisala, da smejo igrati samo biološke ženske, bi priznala, da biologija vendarle obstaja. Če bi vztrajala, da je ženska vsakdo, ki se tako počuti, bi morala pojasniti, zakaj 211 centimetrov visoka nekdanja zvezda NBA ne sme pod koš.

Liga je vprašanje obravnavala na sestanku delovne skupine in sporočila, da ne vidi neposrednih vprašanj glede upravičenosti – birokratski način, kako reče: »Upamo, da bo težava izginila, če dovolj dolgo gledamo stran.«

Toda težava ni izginila.

Anonimni viri iz lige so pozneje medijem sporočili, da Freedom in White do nastopa nista upravičena. Zakaj ne? Tega javnosti niso razložili. Očitno je odgovor povsem jasen, dokler ga ni treba izgovoriti na glas.

Triindvajsetega avgusta je Freedom prišel še na tekmo med Chicago Sky in Indiana Fever. Sedel je ob igrišču, oblečen v črno majico z napisom: »Ženska. Samostalni. Odrasla oseba ženskega spola.«

Med tekmo se je z njim zapletla v spor igralka Natasha Cloud, nato pa so ga varnostniki pospremili iz dvorane. Lastnik Chicago Sky Michael Alter ga je do nadaljnjega izključil z domačih tekem kot »potencialno grožnjo«.

Zanimivo. Ko 211 centimetrov visok biološki moški sedi ob igrišču, je lahko potencialna grožnja ženskam. Ko želi stopiti na igrišče in proti njim igrati košarko, pa je že vprašanje njegove identitete in vključevanja. Resničnost ima očitno različna pravila glede na to, ali je prižgan semafor.

Freedom je nato zatrdil, da je govoril še z osmimi profesionalnimi košarkarji iz NBA, razvojne lige in Evrope, ki naj bi bili pripravljeni storiti enako. Motivacija bi bila razumljiva – razlika v plačilu je namreč ogromna.

Če je za prestop dovolj osebna izjava, je to verjetno najdonosnejša sprememba identitete v zgodovini športa.

Predstavljajmo si samo prihodnji nabor: komisarka odpre kuverto, prva izbira pa je 211 centimetrov visoka »novinka« z enajstimi sezonami v NBA, ki nato pod ženskim košem ligi v živo razloži razliko med ideologijo in fiziko.

Seveda se to najverjetneje ne bo zgodilo. WNBA bo našla način, da Freedomu prepreči igranje, a prav s tem bo priznala njegovo bistveno trditev: ženski šport je namenjen ženskam in biologija vendarle nekaj pomeni.

Kanter ob igrišču na tekmi WNBA, vir X/@EnesFreedom.

Freedomova prijava je provokacija, a dobra provokacija ne ustvari protislovja – samo razkrije tisto, kar je bilo ves čas pred našimi očmi.

Če moški ne more igrati v ženski ligi, ker je moški, naj WNBA to preprosto napiše. Če pa lahko vsakdo postane ženska z izjavo, naj liga ne paničari, ko se na nabor prijavi nekdanji center NBA.

Ne moremo hkrati trditi, da spol nima zveze z biologijo, in zahtevati biološko ločenega športa. Ne moremo ženskam zagotavljati poštenega tekmovanja, če si ne upamo povedati, kdo je ženska. In ne moremo se sklicevati na pravila samo takrat, ko nam ustreza.

Pravila so pravila. (MV)